

Paradigmata Mezinárodní politické ekonomie

Mezinárodní politická ekonomie
2008

Paradigmata IPE

- Ekonomický nacionalismus, liberalismus, marxismus
- Cíl perspektiv: uchopit podstatu a vzájemné ovlivňování se ekonomických a politických jevů na mezinárodní úrovni
- Neplatí důslednost „vědeckých revolucí“
- Nelze považovat za zcela neslučitelné
- Základní sporné otázky:
 - Kdo jsou klíčoví hráči? Kdo jsou „vítězové“ a „poražení“? Jak lze charakterizovat vztah státu a trhu?
 - Jaké jsou důsledky alokace zdrojů a statků v rámci mezinárodní ekonomické výměny? (normativní dimenze+řešení)
- Spíše filosofické pozice než o vědecky verifikovatelné teorie (ideovým podkladem pro vznik teorií)

Teoretický rámec IPE - charakteristika

- Závislý na **vývoji jiných** sociálněvědních **odvětví** (*strukturalismus, pozitivismus*)
- Závislý na **vývoji reality**, kterou zkoumá (*historický a politický kontext*)
- Teoretické nástroje - nejen analytický nástroj, ale i **praktické vodítko politik**
- Rozlišování mezi obecnějším **paradigmatem** a **teoretickým** nástrojem
- V **teoriích** vždy **prvky** tří základních **perspektiv**
- Současný **syntetismus**:
 - Méně důrazu na čistou doktrínu
 - Důraz na „téma“ (*hegemon, teorie závislosti, režimy*)
 - Důraz na osoby (*Gilpin, Strange, Krasner, Kindleberger*)

Ekonomický nacionalismus (realismus)

- **Odras realistické teorie MV v IPE** - v podobě *merkantilismu* (klasického či moderního) či *ekonomického nacionalismu*
- Základní prvek: **státocentrický náhled**:
 - národní stát jako hlavní **držitel** (ekonomické) **moci**,
 - vycházejí z něj síly **formující ekonomický systém** (i v mezinárodním měřítku)
- Stát **intervenuje** do ekonomické sféry za účelem ovlivnění **alokace zdrojů**
- **Trhy nejsou autonomními** entitami (indikátor moci státu, jsou ale závislé)
- Příslušníci národního státu mohou vstupovat do **transnacionálních** vztahů, národní **stát** je však **tvůrcem legislativy**, která tyto ekonomické vztahy řídí
- **Politický systém** jako „základna“ a sféra ekonomických zájmů coby „nadstavba“ (manifestuje politickou moc aktérů)
- **Primární role mocenské složky** - cíl ekonomické politiky je zvýšení mocenského potenciálu státu v mezinárodním systému
- **Příčinná souvislost**: globální **distribuce moci** je **determinantou ekonomických vztahů**

- **Ekonomická moc** je klíčovou **složkou moci** národního státu-
obrana vlastních ekonomických zájmů je nutností
- **Merkantilismus**
 - **objem bohatství** je v celosvětovém měřítku **limitován**, zájmem státu zajistit pro sebe dostatek ekonomických zdrojů a následně své ekonomické zájmy adekvátně **chránit** před konkurenčními hráči
 - **nástrojem** zvětšování ekonomického potenciálu:
protekcionalismus vůči importu a podpora vlastní produkce,
 - moderní merkantilismus: některá odvětví jsou k této podpoře vhodnější než jiná (modifikovaná komparativní výhoda)
- **Válka**: při ochraně svých zájmů musí stát spoléhat pouze na své prostředky, **nelze zcela vyloučit**
- Nejvlivnější projev realismu v rámci IPE – teoretická koncepce ***teorie hegemonné stability***

Liberalismus

- **Nejvlivnější** paradigma v současné IPE (historický kontext)
- **Ideový základ**: podpora **volného obchodu** a trhu (GE bez bariér)
- Klíčovým aktérem **individuum** (referenční rámec)
- Trh a politika arény, v nichž jedinci vstupují do vzájemně výhodných vztahů (svobodně, kalkulace zisků a ztrát)
- „**Tržní princip**“ je schopen spontánně uskutečnit optimální alokaci zdrojů (na všech úrovních)
- **Úloha státu/vlády**: nutné minimum
- **Přijatelné intervence**:
 - náprava nedokonalostí trhu
 - zajištění některých *veřejných statků*
- **Pluralismus aktérů** a jejich **možností** jednání je jedním ze základních rysů liberalismu
- **Absence** vnějších **zásahů** a autority nad aktéry - žádoucí stav
- Spontánní působení ekonomických sil přirozeně **zabraňuje vzniku konfliktu**
- Mezinárodní ekonomika má potenciál poskytovat **blahobyt všem**, pokud přijmou její principy za své (flexibilita, přizpůsobení, vládnutí)

- Základním mechanismem uspořádání a fungování mezinárodní arény spíše **vzájemná závislost** než anarchie
- Spontánní (výhodná) **kooperace** a **vzájemná závislost**: vznik **režimů**, základ řádu (transakční náklady a předvídatelnost)
- **Moderní liberalismus** – (*neoliberální institucionalismus*)
 - stát není neomezeným hráčem - sám pod vlivem různých faktorů, které nemá pod kontrolou (GE, IO, režimy).
 - základem stability systému: síť integrovaných a vzájemně na sobě závislých zájmů všech typů a úrovní
 - sítě vznikají na základě dlouhodobého fungování multilaterálního mechanismu (klíčové mocnosti), posléze autonomní existence
- **Funkcionalistická perspektiva**: rozvíjení konceptů interdependence, víceúrovňového vládnutí a supraterritoriality, základem některých teorií integrace

Marxismus

- **Kritická reakce** na realitu kapitalistické ekonomiky a myšlenky liberalismu tvořící jeho ideovou bázi (původ 2/2 19st)
- Spontánní proces **tržních mechanismů** vytváří **jednostrannou akumulaci** bohatství a vede k **nespravedlivé alokaci** zdrojů
- Přirozeným výsledkem **fungování kapitalismu - konflikt** (nutný rozpad a nahrazení)
- Předzvěstí **opakované krize - jistota** progresivní, dialektické a fundamentální **změny** systému
- **Dominantními aktéry - třídy** (agregáty): kapitalisté a pracující
- Příslušníci tříd **jednají dle svých ekonomických zájmů** - maximalizují vlastní prospěch
- Třídy **inherentně antagonistické** - vztah je založen na **vykořisťování** - třída kapitalistů upírá pracujícím plný podíl na výsledcích jejich práce (nadhodnota)
- Konečné **vítězství socialismu**: výrobní prostředky vlastněny společně všemi příslušníky beztrždní společnosti

Role státu a státní moci

- **Nástroj** kapitalistického **systemu** a kapitalistické třídy k udržení podstaty systému a privilegií třídy - role instrumentů ekonomických zájmů
- Do roviny IPE - *V. I. Lenin*: projev kapitalismu v mezinárodní rovině **imperialismus** - nejvyšším stadiem kapitalismu na globální úrovni a příčinou války
 - odpověď na otázku, proč kapitalismus ještě nedospěl do stadia **zhroucení** - tendence expandovat
 - boj velmocí o **kolonie** (o monopolizovaný přístup k trhům) - základem globální **války**
- Marxismus **vlivným analytickým a kritickým nástrojem** v IPE (globalizace, teorie závislosti) - největší uplatnění
- **Neomarxismus**:
 - strukturalismus (Gramsci)
 - *world-system theory* (Wallerstein)
 - *teorie závislosti* (Dos Santos)
- **Tradiční témata** / ohnisko zájmu:
 - kritika kapitalistické ekonomiky (cykly růstu a úpadku)
 - kontrapozice chudoby a akumulace bohatství (globální úroveň)
 - konfliktní podstata kapitalistické ekonomiky

	STÁT – TRH (vztah)	POKROK - CÍL	POLITICKÁ MOC (její role)	ANARCHIE-REŽIMY	KONFLIKT
Nacionalismus	Ekonomické aktivity - podřízeny cíli <i>budování státu</i> a zájmům státu- prvotní je stát a národní bezpečnost a tudíž vojenská síla -> základ fungování MV.	<i>Průmysl</i> = soběstačnost, nezávislost, vojenská síla + přelévání; celkový (ek.) <i>rozvoj</i> + schopnost ovlivňovat globální ekonomiku - <i>relativní zisk</i> .	<i>Základ</i> organizace společnosti, – využití moci vede k růstu bohatství; <i>Ekonomika</i> – významný <i>zdroj</i> (aspekt) <i>moci</i> .	<i>Realita</i> MV; ek. režimy <i>produktem</i> konkrétních mocenských zájmů největších <i>států</i> .	<i>Přirozená</i> součást MV; GE <i>nová aréna</i> pro mocenský konflikt o relativní zisky.
Liberalismus	Trh zvyšuje <i>ekonomickou efektivitu</i> , maximalizuje ekonomický růst a zlepšuje život lidí/ zároveň vede k posilování pozice země a činí ji mocnější.	<i>Nárůst bohatství</i> na hlavu – ekonomika má být lineárně rostoucí a maximálně flexibilní – <i>absolutní zisk</i> .	Trh a moc - <i>napětí</i> ; tržní síly překonávají bariéry státní moci; moc je užitečná k <i>managementu</i> ekonomiky – (tržní selhání, veřejné statky)	<i>Překonána</i> interdependencí; režimy – <i>veřejný statek</i> – prostředek managementu - <i>spontánní</i> vývoj.	<i>Reziduálně</i> tam, kde stále tradiční ekonomika; Interdependenc e zvyšuje <i>kooperaci</i> a náklady konfliktu.
Marxismus	Stát i trh jsou <i>prostředky dominance</i> kapitalistické třídy, akumulace bohatství na úkor mas.	<i>Revoluce</i> – změna zakořeněného řádu – beztřídní společnost, nutná sebedestrukce kapitalismu jako iracionálního systému.	<i>Nástroj</i> kapitalistické třídy k udržení stávajícího systému.	<i>Světový systém</i> – <i>propojení kapitalistických tříd</i> do světového centra; režimy <i>projevem</i> této <i>dominance</i> .	<i>Potlačen</i> světovým systémem – <i>latentně</i> zůstává jak inter. – tak intra... - převládne/ svrhne systém.

Syntetismus a nové dimenze

- **Postpozitivismus**: obohatil IPE spíše o nová témata (vliv *environmentalismu*, méně již *komunitarismu*, *feminismu*)
- **Eklektické teoretické přístupy**: čerpají z více myšlenkových škol (např. *Strange*, *Gilpin* či Cox i *Keohane*)
- Teorie vzájemné závislosti, Teorie mezinárodních režimů, Teorie hegemonické stability, Teorie integrace
- Teorie endogenního růstu, Nová ekonomická geografie, Strategické teorie obchodu